

EL RETORN DEL BARB CUA-ROIG (*BARBUS HAASI*) AL CURS BAIX DEL RIU GAIÀ

Hèctor Hernández Socías, Alba Miró Alba i Violeta Cabrera Batet
Associació Mediambiental la Sínia

1. INTRODUCCIÓ

Amb aquest article, volem exposar el treball realitzat durant els anys 2011 i 2012 per fer realitat un bell somni. Veure com un peix, el barb cua-roig, del qual n'havíem sentit a parlar als avis de La Riera, pogués tornar a nedar per les aigües d'aquest tram baix del Gaià, ni que fos de manera quasi testimonial. És, segurament, un primer pas per a comprovar com s'adapta l'espècie, a les condicions de l'entorn de la resclosa de La Riera i avaluar si seria possible reproduir-les en altres punts del tram baix del riu, pensant també en la recuperació del cabal ambiental del Gaià aigües avall de l'embassament del Catllar.

El barb cua-roig (*Barbus haasi*) és una espècie endèmica del nord-est de la Península Ibèrica i pel que fa a Catalunya, la seva distribució inclou les conques dels rius Ebre, Llobregat, Francolí, Foix, Besòs, Gaià, Sènia i Riu-decanyes. En el marc d'aquest projecte de recuperació de biodiversitat, s'han alliberat al curs baix del riu Gaià, a l'entorn de la Resclosa del municipi de La Riera de Gaià, diversos exemplars de barb cua-roig que provenen del propi Gaià, concretament del Pont d'Armentera i Santes Creus.

Amb aquesta iniciativa, volem contribuir a la millora de les condicions de la seva població, facilitant la seva expansió a noves zones. El barb cua-roig, conjuntament amb d'altres espècies de peixos com l'anguila i la bagra, van viure en aquesta part baixa del riu fins a la construcció de l'embassament del Catllar. Així doncs, aquest pot ser un primer pas pel retorn de la ictiofauna autòctona del curs baix del Gaià.

1.1. Entitats promotores

Aquesta iniciativa està plantejada com un projecte de custòdia impulsada per l'Associació Mediambiental La Sínia, amb l'objectiu de promoure la conservació de la biodiversitat de la flora i fauna del riu Gaià.

A l'hora i en paral·lel, amb el nom d'operació cua-roja, també s'ha impulsat un projecte d'aprenentatge i servei on hi han participat els joves de l'Esplai Campiquipigui de La Riera de Gaià, així com els monitors i monitores que el dinamitzen i més puntualment els pares i mares i familiars dels participants de l'esplai.

També hi han participat el Departament de fauna de la Universitat de Barcelona, l'Alba Miró, estudiant de la UB, la Direcció General del Medi Natural de la Generalitat de Catalunya, la Comunitat de Regants de La Riera i l'Ajuntament de La Riera de Gaià, amb el qual l'Associació Mediambiental la Sínia ha signat un acord de custòdia per a la conservació del riu Gaià, al seu pas per aquest municipi. El projecte ha estat finançat per l'Obra Social "la Caixa".

2. UBICACIÓ DEL PROJECTE

El projecte de recuperació del barb cua-roig, s'ha desenvolupat a l'entorn natural del riu Gaià, dins de l'àmbit de l'antiga resclosa de la Riera. Aquest tram de riu Gaià està protegit i catalogat com a Xarxa Natura 2000. Conjuntament amb la desembocadura, són els dos únics punts dels curs baix del Gaià on hi ha aigua permanent, això si, esperant l'anelhada recuperació del cabal ambiental.

Aquesta és la ubicació exacta de l'àmbit del projecte:

Ubicació	Municipi	Comarca	Coordenades UTM 31N/50ED	
			X	Y
Antiga resclosa de La Riera	La Riera de Gaià	Tarragonès, Baix Gaià	362948	4557571

2.1. Antiga resclosa de La Riera

Aquest zona humida es troba al terme municipal de La Riera de Gaià, comarca del Tarragonès. La resclosa de La Riera, també popularment coneguda com a resclosa de Ferran, és un dels indrets característics d'aquest tram baix, per la seva importància històrica com a punt de retenció i distri-

La resclosa de la Riera de Gaià. El tram amb més aigua del Baix Gaià. Foto: Jordi Bru.

bució d'aigua per totes les hortes fèrtils de la plana al·luvial d'aquesta part baixa del riu. Segons consta en una de les parets, la darrera reconstrucció data de 1920.

Volem destacar aquest punt del curs baix del riu Gaià, perquè és l'únic punt entre la desembocadura i l'embassament que presenta una làmina d'aigua constant durant quasi tot l'any, perquè rep les aigües sobreres de la comunitat de regants de la Riera i s'ha consolidat com una zona humida necessària per a la supervivència de moltes espècies. La làmina d'aigua d'aquesta zona humida té uns 250 metres de longitud per uns 10 metres d'amplada. Bàsicament, aquesta resclosa alimentava la sèquia de les hortes de Ferran i a diferència de moltes de les rescloses del riu que es construïen amb fusta, aquesta resclosa de la Riera està feta d'obra, aprofitant com a materials els propis còdols de riu, donada la seva importància estratègica i l'extensió de zona regada aigües avall.

Pel que fa a la vegetació ripària d'aquest sector del Gaià, presenta petits retalls de bosc de ribera representats sobretot per alguns freixes, oms i àlbers que viuen mig ofegats entre l'espès canyar que ocupa gran part dels marges del riu. Les feines de restauració de l'any 2007, 2008 i 2009 realitzades per l'Associació Aurora amb el suport de l'Associació Mediambiental la Sínia han contribuït decisivament en la seva recuperació i alhora la millora de la biodiversitat.

3. JUSTIFICACIÓ DEL PLA DE RECUPERACIÓ

El barb cua-roig és una espècie catalogada com a “vulnerable” a la llista roja de la IUCN amb el que aquesta iniciativa vol contribuir a millorar les condicions de la seva població, al possibilitar la seva expansió a noves zones. Així mateix, aquest pot ser un primer pas cap a la recuperació de la ictiofauna autòctona del curs baix del riu, pensant també en la recuperació del cabal ambiental del riu.

Per altra banda, encara que no existeixen estudis d'ictiofauna d'aquest tram final de riu, tenim coneixement de l'existència d'aquesta espècie al curs baix del Gaià fins la construcció de l'embassament del Catllar. Amb algunes entrevistes fetes a persones grans de la comarca, ens han confirmat que les dues espècies de peixos més abundants al curs baix del Gaià eren l'anguila i el barb cua-roig. Així doncs, i encara que sigui de manera simbòlica fins que no es recuperi d'una manera generalitzada el cabal ambiental d'aquesta part final del Gaià, aquest projecte és un primer pas cap el retorn d'una espècie emblemàtica de la nostra fauna local.

3.1. El barb cua-roig

El barb cua-roig pertany al grup dels peixos potamòdroms, peixos que migren dins d'una mateixa conca per a reproduir-se. Es desplacen riu amunt o a les riberes inundades per fresar. I després, busquen ambients òptims per a fer la posta i garantir el creixement dels juvenils.

Segons l'enciclopèdia virtual dels vertebrats espanyols, del Museu Nacional de les ciències Naturals del CSIC (<http://www.vertebradosibericos.org/peces/barhaa.html>), el barb cua-roig és una espècie endèmica del nord-est de la Península Ibèrica. Pel que fa a Catalunya, la seva distribució inclou les conques dels rius Ebre, Llobregat, Francolí, Foix, Besòs, Gaià, Sènia i Riudecanyes.

Barb cua-roig (*Barbus haasi*). Foto: Jesús Ortiz

Aquesta espècie està amenaçada sobretot pels abocaments, impactes derivats de les infraestructures hidràuliques, barreres (preses, rescloses, etc.), extraccions d'àrids i introducció d'espècies exòtiques.

Estatus de conservació de l'espècie:

Categoria mundial UICN: **Vulnerable**

Categoria UICN a Espanya: **Vulnerable**

Directiva Hàbitats: **Annex V**

Llibre vermell dels vertebrats d'Espanya: **Categoria R**

Font: Doadrio, I. (2001). *Atlas y libro rojo de los peces continentales de España*. Dirección General de Conservación de la Naturaleza - Museo Nacional de Ciencias Naturales.

4. OBJECTIUS

El principal objectiu d'aquest projecte, ha estat el d'aconseguir una població estable de barb cua-roig a la zona humida de l'antiga resclosa de La Riera de Gaià que pugui funcionar com a població font per a repoblar el curs baix del riu Gaià quan les condicions siguin les òptimes.

Com a objectius més específics, destacar que cal conscienciar la població de la necessitat de preservar i recuperar els valors ecològics dels ecosistemes fluvials, la realització de diversos treballs a la llera i riberes en aquest tram del

riu per tal d'afavorir la ictiofauna i consolidar el bosc de ribera de l'entorn d'aquesta zona humida de la resclosa, per tal de millorar-ne l'ecosistema fluvial.

5. METODOLOGIA

Breument, resumirem en cinc apartats, els principals treballs duts a terme per assolir l'objectiu principal d'aquest projecte:

5.1. Localització de poblacions de barb cua-roig riu amunt

Els individus de barb cua-roig amb els que s'ha realitzat aquesta reintroducció, han estat capturats al mateix riu Gaià, aigües amunt. A partir de les dades del BICAT, es va fer un estudi per a conèixer quin era el tram de riu que presenta millors condicions per al barb cua-roig, i d'aquesta manera, on era possible realitzar la captura d'exemplars sense afectar a la població actual.

Després d'aquest primer anàlisi, es van realitzar les captures a dos trams de riu, concretament a Santes Creus i al Pont d'Armentera. Els exemplars van ser capturats mitjançant un equip de pesca elèctrica, segons estableixen els protocols del *Comitè Europeu per a la Normalització (CEN) com Water Quality-Sampling of fish electricity (CEN prEN 14011:2002)*.

Pesca elèctrica al riu Gaià, a Santes Creus. Foto: Hèctor Hernàndez.

5.2. Intervencions de millora i condicionament de la zona humida de la resclosa de la Riera

En aquest apartat, incloem els treballs que es van fer a la llera i la ribera del riu, sobretot centrats en dos aspectes. Per un costat, el primer tram d'uns 80 metres per damunt de la resclosa, on es van retirar els sediments acumulats a la llera i per altra l'esbrossada dels esbarzers (*Rubus ulmifolius*) i canya (*Arundo donax*). També es van realitzar treballs de reforestació de la ribera amb espècies pròpies d'aquests ambients ripícoles.

5.3. Reintroducció

De tots els exemplars capturats mitjançant la pesca elèctrica, es van seleccionar un nombre representatiu d'exemplars per procedir a la reintroducció. Abans de ser reintroduïts, els exemplars van ser pesats i mesurats. El dia 29 de març de 2012, es van alliberar una seixantena d'exemplars de barb cua-roig a la resclosa de la Riera.

5.4. Control i resultats

S'han realitzat anàlisis periòdics de diferents paràmetres per a controlar les condicions en les que es trobarà el barb cua-roig. També s'han analitzat les poblacions de macroinvertebrats cada quatre mesos, coincidint amb el canvi d'estació. Per últim, es farà el seguiment de l'espècie cada 6-12 mesos posteriorment a la seva reintroducció i es plantegen, si són necessàries, només reintroduccions per reforçar la població actual.

Mitjançant els seguiments de la població podrem obtenir els percentatges de supervivència i l'estat en què es troben els individus. Això ens ha de permetre conèixer si s'ha aconseguit mantenir una població estable de peixos.

5.5. Aprenentatge i servei

Paral·lelament i com s'ha explicat a la introducció, s'ha dut a terme un projecte d'aprenentatge i servei amb el joves de l'Esplai Campiquipugui. Per a la realització d'aquest aprenentatge i servei, s'han establert quatre etapes diferenciades:

a) Aprenentatge: El projecte contempla diferents activitats de recerca i investigació sobre diferents aspectes: El riu Gaià (Abans i ara); Barb Cua Roig. Característiques, condicions i necessitats de l'espècie; La resclosa: Flora i fauna; Estudi del procés de la reintroducció del Barb Cua Roig.

b) Difusió: El projecte vol implicar les famílies i altres persones del municipi. A més, aquesta part es complementa amb l'apadrinament de l'entorn de la resclosa en el marc del Projecte Rius.

Plantacions a l'entorn de la resclosa i taller d'identificació de macroinvertebrats.
Fotos: Hèctor Hernández.

c) Execució del servei: El servei no es desenvolupa en un dia puntual, sinó al llarg de diferents jornades. A partir de les conclusions i el pla de treball resultat de les jornades d'Aprenentatge, es realitzen diferents activitats de servei: reforestació de l'entorn de la resclosa; captura, trasllat i alliberament dels primers peixos a la resclosa, seguiment dels peixos.

Moment de l'alliberament dels primers barbs cua-roig a la resclosa. Fotos: Anna Cunillera.

d) Avaluació i reconeixement: L'avaluació tècnica del projecte es realitza amb el seguiment de la població de barb. El reconeixement prové de la satisfacció de l'objectiu aconseguit, del seguiment de la població i també, a nivell públic, el dia de la reintroducció dels individus.

6. RESULTATS ESPERATS I POSTERIOR SEGUIMENT

Amb aquest projecte esperem aconseguir una població estable de barb cua-roig a la zona humida de l'antiga Resclosa de La Riera que podríem considerar com a població font per a repoblar el curs baix del riu Gaià quan el cabal ambiental del riu sigui una realitat.

Amb la reintroducció d'aquest peix i les actuacions de millora de la llera i del bosc de ribera esperem millorar la qualitat de l'ecosistema de manera que pugui acollir una major biodiversitat. Per altra banda, a través de les activitats com la que hem desenvolupat conjuntament les dues entitats i també amb el voluntariat, donar a conèixer la nostra ictiofauna i el valor de la conservació de la biodiversitat del nostre riu Gaià.

Un cop finalitzada aquesta primera intervenció, la intenció és continuar amb els treballs de conservació de la ictiofauna i amb la perspectiva que aquesta primera reintroducció, pot ser una experiència molt positiva tenint en compte que en breu, el cabal ambiental del Gaia serà una realitat. A partir d'aquesta experiència i dels resultats que se'n derivin, volem plantejar noves propostes en aquells trams del riu on siguin viables.

7. BIBLIOGRAFIA

- Agència Catalana de l'Aigua (2003). *Anàlisi de viabilitat i proposta d'indicadors fitobentònics de la qualitat de l'aigua per als cursos fluvials de Catalunya*. Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya.
- Agència Catalana de l'Aigua (2003). *Desenvolupament d'un índex d'integritat biòtica (IBICAT) basat en l'ús dels peixos com a indicadors de la qualitat ambiental dels rius a Catalunya*. Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya.
- Aparicio, E. i Sostoa, A. de (1998). *Reproduction and growth of Barbus haasi in a small stream in the NE of the Iberian peninsula*. Archiv für Hydrobiologie, 142: 95-110.
- Aparicio, E. (2002). *Ecologia del Barb cua-roig (Barbus haasi) i avaluació del seu estat de conservació a Catalunya*. Tesis doctoral. Universitat de Barcelona. Barcelona.

- Diversos autors (2010). *Díptic: Peixos de riu, estany i aiguamoll*. CERM, Centre d'Estudis dels Rius Mediterranis.
- Doadrio, I. (2001). *Atlas y libro rojo de los peces continentales de España*. Dirección General de Conservación de la Naturaleza. Ministerio de Medio Ambiente. 364 p. Madrid.
- Hernández, H. i Vives, J. (2003). *Itinerari per la Reserva Natural de Fauna Salvatge de la desembocadura del riu Gaià*. Associació Mediambiental la Sínia.
- Latorre, J.A. (1995). *Fauna vertebrada del Tarragonès*. Gràfiques Arrels, Tarragona.
- Miró, A. (2011). Pla de recuperació d'ictiofauna al tram baix del riu Gaià. TFC. Universitat de Barcelona. Barcelona.
- Soler, E. *et al.* (2002). El riu Gaià. Monografies d'espais naturals. GEPEC, Tarragona.
- Sostoa, A. de (1990). *Història natural dels països catalans. Peixos*. Fundació Enciclopèdia Catalana. 487 p. Barcelona.
- Sostoa, A. de; Maceda, A.; Figuerola, B; Vinyoles, D. (2007). *Estudi sobre la biodiversitat, l'estat ecològic i la qualitat de l'aigua del riu Ripoll al seu pas per Sabadell*.